

Dislokace, extrapozice a nominativus pendens – srovnávací studie syntaktických struktur ve francouzštině a češtině

Ondřej Pešek (České Budějovice)

DISLOCATION, EXTRAPOSITION AND NOMINATIVUS PENDENS – A CONTRASTIVE STUDY OF SYNTACTIC STRUCTURES IN FRENCH AND CZECH

The study defines the categorial framework for the analysis of so-called dislocated structures in contrastive perspective. First, it describes the systemic possibilities of the French and Czech syntaxes in relation to the phenomena studied. The syntactical potential is assessed from a functional point of view, making it possible to explain differences in the use of systemically possible structures in the two languages. The evaluation of systemic possibilities is complemented by a parallel corpus analysis performed in the InterCorp corpus. The study does not include all cases classified as dislocation (extraposition) in the specialized literature, as it focuses primarily on the left-hand extraposition of selected valency verb complements.

KEYWORDS

dislocation, extraposition, nominativus pendens, French, Czech

KLÍČOVÁ SLOVA

dislokace, extrapozice, nominativus pendens, francouzština, čeština

DOI

<https://doi.org/10.14712/23366591.2021.2.2>

1. ÚVOD

Cílem této studie je navrhnout kategoriální rámec pro kontrastivní analýzu struktur, které bývají v odborné literatuře označovány jako dislokace. Nejprve popíšeme systémové možnosti syntaxe francouzštiny a češtiny ve vztahu ke zkoumaným jevům. Primárně syntakticky uchopený potenciál bude posouzen z hlediska funkčního, které umožní vysvětlit rozdíly v úzu systémově možných struktur v obou jazycích. Analýza systémových možností a s ní související návrh pojmového a kategoriálního rámce budou doplněny o paralelní korpusovou studii. Studie z důvodů prostorových neobsáhne všechny případy, které bývají v odborné literatuře řazeny mezi dislokaci, zaměří se primárně na levostranné vytčení vybraných valenčních slovesných komplementů.

Nejprve pojednáme o situaci ve francouzštině, neboť zde je dislokace vzhledem k syntaktickým specifikům tohoto jazyka v odborné literatuře hojně tematizována, následně pojednáme o českém systému, přičemž budeme mít na zřeteli srovnávací hledisko.¹

---

1 Autor děkuje oběma anonymním recenzentům za jejich cenné připomínky a náměty.

2. VYMEZENÍ JEVU

Jev tzv. „dislokace“ je francouzské jazykovědné tradici dobře znám. Ve svém výkladu jej reflektují nejvýznamnější současné referenční gramatiky francouzštiny, i když mezi nimi panují určité rozdíly jak v oblasti terminologické, tak v oblasti věcné. V Grevissově *Bon usage* je jev traktován v souvislosti s postavením podmětu a předmětu (2006, §236 b, §296 b), autor používá termínu „détachement“.² Otázku pak podrobně rozebírají novější gramatiky, které ve větší míře zohledňují moderní jazykovědné teorie, ty také k označení jevu preferují termín „dislocation“: *Grammaire méthodique du français* (1994, 426–430), *Grammaire critique du français* M. Wilmeta (1998, *passim*) a *Grammaire de la phrase française* Pierre le Goffica (1993, §§274–276). Vedle těchto pasáží, které jsou spíše povahy syntetizující a zobecňující, je analýza jevů s dislokací souvisejících předmětem mnoha odborných statí či monografií,³ které vycházejí z různých teoretických a metodologických rámců, uplatňovaných buď důsledně nebo více či méně eklekticky. Vzhledem k velké rozmanitosti přístupů, a to jak po stránce teoretické, tak po stránce metodologické, zde není prostor pro jejich podrobnou kritickou revizi. Náš výklad konstruujeme jako návrh obecně definovaných typů, o které lze opřít srovnávací analýzu korpusových výskytů (InterCorp). Reflexi vybraných teoretických přístupů tak budeme provádět průběžně, během představování navržené typologie. Naším centrálním inspiračním zdrojem pak budou práce lingvistů soustředění kolem tzv. Groupe de Fribourg. Tento autorský tým se problematice dislokace dlouhodobě věnuje a na toto téma publikuje zásadní příspěvky. Náš výklad tak z podstatné části vychází z výzkumů těchto autorů (zejména Groupe de Fribourg, 2012, a Berrendoner, 2008), k jejich analýzám však nepřistupujeme dogmaticky a sporné body jejich teorií revidujeme.

Za tzv. dislokované struktury bývá v literatuře obvykle považován následující typ vět⁴:

- (1) *Pierre, je le vois tous les jours.*
- (2) *Je le vois tous les jours, Pierre.*

Definičními rysy struktury jsou následující vlastnosti:

- 1) větná struktura obsahuje pozici řízenou slovesem;⁵
- 2) tato pozice má dvojitý obsazení:

2 Tento termín používá k označení jevu i Gardes-Tamine (2006). Pojem *détachement* používá i B. Combettes (1998), ovšem pro označení jinak vymezené kategorie jevů.

3 Bibliografie na konci naší studie není vyčerpávající, uvádíme jen díla, která zde přímo citujeme. Podrobnější bibliografii k tématu nalezneme v Groupe de Fribourg (2012).

4 Věty zde zapisujeme s interpunkcí, tedy v podobě, v jaké tyto struktury bývají v literatuře nejčastěji uváděny. Jde o ilustrativní příklady, které slouží demonstraci níže uvedených definičních rysů.

5 Ve smyslu „actant régi“ valenční teorie G. Lazarda (Lazard, 1994).

- a) klitické zájmeno;⁶
- b) plné lexikální vyjádření;⁷
- 3) plné lexikální vyjádření je přemístěno (dislokováno) mimo kanonickou pozici, a to buď vlevo, nebo vpravo;
- 4) mezi prvky a) a b) je vztah koreference.

V některých pramenech bývají levostranné a pravostranné dislokace chápány jako funkčně odlišené projevy jednoho syntaktického principu (Le Goffic, s. 382; Riegel et al., 426)⁸, jiné však zdůrazňují, že obě syntaktické operace podléhají různým omezovacím podmínkám a nemohou tudíž být považovány za syntakticky ekvivalentní⁹. Jak už jsme uvedli výše, v dalším výkladu se budeme soustředit především na levostranné dislokace, k pravostranným přemístěním přihlédneme jen v míře nezbytně nutné.

3. MOŽNOSTI KLASIFIKACE

Výklad o dislokaci bývá v literatuře velmi často pojímán z hlediska funkčního. Jinými slovy, dislokace je představována jako jedna z možných formálních realizací funkčně vymezených operací spojených typicky s informační strukturou výpovědi.¹⁰ Dislokace bývá rovněž považována za jev typický pro mluvený jazyk: považuje se za stylisticky podmíněnou slovoslednou variantu. Věty typu (1) se v obecněji pojatých výkladech stávají jakýmsi prototypem, který slouží jako nejlepší exemplář kategorie. Případy, které se od prototypické struktury v nějakém ohledu odchylují, bývají považovány za principiálně totožné, a jako takové pak nezakládají nutnost postulovat kategorii jinou. Určitým nedostatkem obecně pojatých analýz pak bývá fakt, že struktury jsou popisovány mimo kontext, někdy jen na základě psané podoby, což nutně problematizuje vyhodnocení informačního statutu dislokovaného prvku v textu a eliminuje roli intonačních kontur. Podrobnější zkoumání ukazují, že syntaktické vlastnosti povrchově identických struktur (zapsaných jako (1) s obvyklou interpunkcí, viz pozn. 4) jsou významně odlišné. Zdá se nám tedy výhodnější

6 Typicky osobní. Ad demonstrativa (*La bière, c'est très bon*), viz níže.

7 Vzhledem k tomu, že valenčním doplněním slovesa je jmenný aktant, jedná se o nominální syntagmata, jejichž hlavou je jakýkoli jiný prvek než klitické zájmeno (typicky substantivum, ale i infinitiv, přízvučné zájmeno, vedlejší věta...)

8 Levostranné dislokace bývají interpretovány jako uvedení tématu s tím, že následující výpověď je „o něm“, pravostranné dislokace pak představují spíše připomenutí a zdůraznění tématu („rappel“, „mise en relief“).

9 Groupe de Fribourg (2012, s. 158) argumentuje příkladem: *Tout le monde il est beau. vs. *Il est beau tout le monde*. Pravostranná dislokace zde není možná. Syntaktickou odlišnost obou operací zdůrazňuje i Touratier, 2005.

10 Pro Pierre le Goffica (1994) je struktura exponentem operace „*Thématisation*“, pro autory *Grammaire méthodique du français* (Riegel et al. 1994) jde o „*Emphase*“, přičemž dislokovaný element je chápán jako tematizovaný; v intencích informační struktury věty jev nahlíží i Lambrecht (2001) či Nowakowska (2009).

kategorizace budovat primárně syntakticky a funkční, popř. stylistické hledisko uplatňovat až následně.

3.1 PŘEDPOKLADY SYNTAKTICKÉ KLASIFIKACE

Syntaktickou klasifikaci zakládáme na několika zásadních předpokladech. Tím prvním a nejpodstatnějším je pojetí větných struktur jako nukleárních konfigurací valenčních polí.¹¹ Centrem těchto valenčních polí je typicky sloveso v určitém tvaru, ale platí, že nukleární pole může být realizováno i strukturou neslovesnou, kterou nelze vykládat jako povrchovou (textovou) elipsu verba finita. Nemáme zde prostor pro detailnější rozvedení těchto principů, ve stručnosti ale můžeme říci, že česká syntaktická tradice (Grepel — Karlík, 1998, Karlík et al., 2016) užívá pro označení autonomního závislostního pole se slovesným centrem termínu věta, nověji se prosazuje i internacionalismus klauze (Panevová, 2014, 32); neslovesným nukleárním strukturám, které z mnoha dobrých důvodů není možné vykládat jako elipsy určitého slovesa, by odpovídal pojem pseudopredikace (Panevová, 2014, s. 33).¹² V tomto zásadním bodě tedy sdílíme tradici kontinentálních valenčních syntaxí, které v českém prostředí představují teorie F. Daneše, funkčně-generativní popis sgallovské školy či přístupy brněnské (Grepel — Karlík, 1998), ve francouzském prostředí pak zejména G. Lazard.¹³ Dalším důležitým předpokladem k syntaktické klasifikaci těchto struktur je princip tzv. kanonické slovosledné pozice,¹⁴ která má různou míru „pevnosti“. Z toho vyplývá, že pokud daný prvek větné struktury opustí svou kanonickou pozici (situs), je tento přesun chápán jako příznakový. Některé prvky mohou být na svém situ natolik upevněné, že jejich přesun není možný, aniž by byl doprovázen dalšími konsekventními operacemi. Uvažme následující příklady:

- (3) *Je vois Pierre tous les jours.*
 (3') *Pierre je le vois tous les jours.*
 (4) *Je dis à Pierre que son père est arrivé.*
 (4') *À Pierre je dis que son père est arrivé.*

V obou příkladech (3, 4) sledujeme pravovalenční doplnění (předmět přímý, předmět nepřímý). Jejich kanonická pozice je ve francouzštině za slovesem. Umístění před slo-

11 Toto rozhodnutí je zásadní v tom, že určuje konzistenci pojmového aparátu výkladu. Reflektujeme však práce vycházející z teoretických rámců jiných, zejména z oblasti generativní syntaxe, ale do výkladu pojmový aparát generativních přístupů nevčleňujeme.

12 V našem textu budeme užívat pojem klauze pro oba typy nukleárních valenčních polí, slovesných i neslovesných (pseudopredikačních). Činíme tak ve shodě s některými francouzskými zdroji (např. Groupe de Fribourg).

13 Ve vztahu ke zmíněným teoriím nám jde jen o onen hlavní princip, který je jejich společným jmenovatelem. Je jasné, že v dalších aspektech syntaktického popisu se tyto teorie od sebe liší, mnohdy podstatně.

14 Definice slovosledné kanoničnosti jsou obvykle problematické. Vedle kritérií gramatických se uplatňují kritéria funkční, frekvenční, kognitivní, principy ikoničnosti apod. (viz např. Karlík et al. 2016; Aurová, 2017).

veso (3', 4') je chápáno jako příznakové, a bývá proto „nějak“ terminologicky pojmenováno, nejčastěji jako extrapozice či právě dislokace. V případě přímého předmětu (3') tako extrapozice vyžaduje přítomnost klitika, zatímco v případě nepřímého předmětu (4') je klitikum fakultativní.¹⁵ Jak už jsme naznačili výše (oddíl 2.), terminologie nebývá jednotná, připojme tedy upřesňující terminologickou poznámku. Pojem extrapozice užíváme pro označení syntakticko-textové operace vytčení valenčního argumentu z kanonické pozice na začátek výpovědi bez ohledu na přítomnost klitik. Pojem dislokace pak odkazujeme obecněji na struktury obsahující dvojí značení pomocí klitik, užíváme jej i jako souhrnný odkaz na zpracování tohoto jevu v odborné literatuře obecně.

4. NÁVRH TYPOLOGIE

Uplatníme-li tyto základní předpoklady, můžeme povrchově podobné struktury, které schematizujeme v příkladu (1), rozčlenit do tří syntakticky vymezených skupin.

4.1 TYP I: MONOKLAUZÁLNÍ STRUKTURY

V případě struktur Typu I je vytčené nominální syntagma (NS) přímo řízeno slovesem, které zároveň řídí i klitikum. Jedná se o monoklauzální strukturu:¹⁶ příslušný „pád“¹⁷ je extraponovanému NS přidělen daným verbem finitem. V mluveném projevu se extrapozice projevuje i intonačně, vytčený prvek nese nekonkluzivní intonaci bez dalších modalizačních signálů,¹⁸ v některých případech však může být intonační předěl velmi oslabený, až nulový. Zdvojená rekční pozice (klitikum a plné lexikální vyjádření) však představuje teoretický problém — jedná-li se o řízenou valenční pozici (aktant), může se tato v rámci jedné klauzální struktury (jednoho valenčního pole) vyskytnout pouze jednou.¹⁹ Příklad (1) se týká přímého předmětu, ovšem již delší dobu upozorňují lingvisté na velmi vysokou frekvenci dvojího vyjádření podmětu v současné (zejména mluvené) francouzštině, tedy struktur typu:

-
- 15 V otázce obligatornosti těchto klitizací v současné francouzštině nepanuje mezi lingvisty shoda. Někteří autoři zastávají názor, že není primárně vázána na charakter valenční pozice (přímý předmět, nepřímý předmět), ale spíše na sémanticko-pragmatické faktory. K problému se vyjadřujeme níže, sekce 4.1.
- 16 Ve shodě s výše řečeným jde tedy o jedno nukleární valenční pole.
- 17 Budeme-li nadále hovořit v této kontrastivní studii o „pádech“, budeme mít na mysli rekční pozice 1. aktantu (nominativ, subjekt) a 2. aktantu (akuzativ, přímý objekt), popř. nerekní pozice v „pojmenovacích“ pseudopredikačních klauzích. Ve jmenné flexi češtiny jsou tyto pozice signalizovány morfologicky.
- 18 Bude-li to v zájmu výkladu účelné, budeme nekonkluzivní intonaci v příkladech značit akronymem /NKI/ v šikmých závorkách. Nespecifikovaný intonační předěl budeme značit symbolem //. Za další modalizační signály považujeme např. signalizaci tázací, zvolací či jinou, v textu níže vyznačujeme interpunkčním znaménkem (? ,!).
- 19 Přirozeně mimo případy koordinačního či apozičního zmožení valenční pozice. I z těchto důvodů M. Wilmet (1998) analyzuje dvojí rekční struktury s klitiky jako apozici. K vymezení aktantů v rámci jednoho valenčního pole viz např. Panevová (2014, s. 40).

(5) *Pierre il est là.*,

kteřé navíc mnohdy bývají proneseny na jedné intonační linii bez pauzy. Z těchto důvodů se objevují návrhy považovat subjektivé klitikum nikoli za prvek plnohodnotně saturující danou valenční pozici (levostranný subjekt), ale za exponent flexe vyjadřující na slovesu gramatický vztah shody (např. Creissels, 1995; Touratier, 2005; Cusimano, 2013).²⁰ Subjektivé klitikum by tedy fungovalo analogicky jako slovesné koncovky, v současné mluvené francouzštině foneticky velmi oslabené. Podstatným argumentem pro toto tvrzení je fakt, že prvek *Pierre* v konstrukcích typu (5), vyslovených na jedné intonační linii bez pauzy, není „extraponovaný“ ani nikam „přesunutý“. Nachází se ve svém situ zcela identicky jako je tomu v případě sekvence:

(5') *Pierre est là.*

Konstrukce (5) a (5') pak sdílejí i další diskurzivní charakteristiky.²¹ Autoři soustředění kolem Groupe de Fribourg navrhuji tento princip zobecnit a aplikovat jej nejen na první aktant (tedy podmět), ale i na druhý a třetí aktant (předmět přímý a nepřímý). Obdobně jako v případě subjektů autoři dokládají, že v současném úzu lze pozorovat konstrukce s přímým předmětem ze syntaktického i diskurzivního hlediska analogické větám (5) a (5'). Ve francouzštině tak nalézáme sekvence typu:

(5b) *Je le vois Pierre.*,

v nichž prvek *Pierre* není „pravostrannou dislokací“, nachází se ve svém situ, přičemž konstrukce je i z diskurzivního hlediska analogická konstrukci bez klitika (*Je vois Pierre.*).

Na základě tohoto zobecnění pak Group de Fribourg přichází s koncepcí dvou gramatik nacházejících se ve vztahu volné variace: jedna, nazývaná G1, nepoužívá klitiky vyjádřenou flexi aktantů, druhá, G2, ano. Obě gramatiky v kompetenci současných mluvčích koexistují a v úzu se prolínají. Tato koncepce má dva zásadní důsledky:

- 1) ruší propojení mezi dvojným značením aktantu (NS + klitikum) a extrapozicí — jde o dva nezávislé procesy. Jako důkaz se uvádí fakt, že v současné francouzštině mohou existovat extraponované segmenty bez dvojného značení. Extrapozice je signalizovaná intonačně, intonační předěl může být doplněn i vložením některých typů markerů.²² Extrapozice bez dvojného značení by měla být možná pro všechny aktanty.

20 Ve francouzské gramatické tradici se tendence rozlišovat mezi plnohodnotnými zájmeny a tzv. *indices de personne* (subjektivé klitika u slovesa) objevují už od 40. let 20. století (G. Gougenheim, L. Tesnière).

21 Zejména jde o to, že prvek *Pierre* může i nemusí představovat diskurzivní topic.

22 Např. *eh bien*. Autoři Groupe de Fribourg (2012: 164) uvádějí možnost vložení prvku *eh bien* i v případě extrapozice podmětu bez dvojného značení: *La frontière entre un acte criminel et un acte qui n'est pas criminel eh bien se fait en fonction d'une conception morale.*

- 2) vzhledem k tomu, že jde o morfosyntaktický jev, neměla by extrapoziční omezení záviset na povaze NS — jinak bychom nemohli postulovat volnou variaci.

Pokusme se nyní tyto důsledky podrobněji rozebrat.

Ad 1) Extrapozice bez dvojího značení jsou skutečně hojně doloženy a lze je považovat za gramatické. Je zde ovšem určité omezení. Jestliže pro podmět a nepřímý předmět fungují vesměs zcela volně:

(6) *Pierre /NKI/ me l'a dit.*

(7) *À Pierre /NKI/ je le dis.*

v případě přímého objektu tomu tak není. Námi oslovení rodilí mluvčí²³ ohodnotili následující sekvenci jako nepřijatelnou:

(8) *???Pierre /NKI/ je vois tous les jours.*

Autoři z Groupe de Fribourg, kteří zastávají koncepci volné variace G1 versus G2, argumentují strukturami typu

(9) *Paris j'adore.,*

v nichž element *Paris* analyzují jako extraponovaný přímý objekt. Pierre Le Goffic (236, §167) však tyto případy za rekční dvouvalenční struktury nepovažuje. Jmenné syntagma *Paris* zde chápe jako exponent tématu ($\approx$ *quant à Paris*), sloveso *adorer* zde pak podle něj funguje jako bezpředmětové ($\approx$ *je tombe en adoration*). Autoři z Groupe de Fribourg si jsou omezení typu (8) přirozeně vědomi, ale vysvětlují jej sémanticko-pragmatickými důvody. Tvrdí (2012, s. 161), že extrapozice aktantu není možná v případě, kdy slovesný prvek není dostatečně informativní na to, aby mohl sám fungovat jako réma. Nám se však jako přijatelnější jeví Le Gofficova analýza, která neklitizované extrapozice „přímého objektu“ analyzuje jako bezpředmětové valenční struktury. Podporou pro tuto pozici nám budiž následující příklad, který rodilí respondenti označili jako nepřijatelný:

(10) *???Pierre j'aime.*

Jak uvidíme dále, případy typu (9) bychom v rámci naší klasifikace řadili do syntaktického typu II.

Ad 2) V tomto bodě nepanuje mezi lingvisty shoda ohledně omezení na NS daná determinací. Obvykle se tvrdí (Le Goffic, §274), že v extrapozici nemůže být NS uvedené neurčitým determinantem ve funkci specifické. Groupe de Fribourg uvádí korpusové protipříklady a toto tvrzení považuje za „mythe tenace“ (2012, s. 174). Autory uváděné

23 Jeden Belgičan a jeden Francouz, vysokoškolsky vzdělaní, věk 30–40 let.

OPEN ACCESS

protipříklady se však týkají struktur, které řadíme pod syntaktický typ II (viz níže). Testujeme-li na rodilých mluvčích příklady typu:

- (11) *Qu'est-ce que c'est que ce bruit ? ??Un monsieur il ronfle dans la pièce à côté.*
- (12) *Qu'est-ce que tu entends ? ??Un oiseau je l'entends.*
- (13) *Que fait-il ? ??À un monsieur il lui parle.*

jednoznačně je odmítají jako nepřijatelné. Při podrobnější analýze však zjišťujeme, že nepřijatelnost není daná povahou determinace, ale vyplývá z aktuálního členění těchto výpovědí. Nahradíme-li v sekvencích (11–13) NS s neurčitým determinantem vlastním jménem (*Pierre*) či sekvencemi s určitým členem (*le monsieur, l'oiseau*), jsou věty hodnocené jako nepřijatelné stejným způsobem jako v případě s determinantem neurčitým. Toto konstatování nezpochybňuje princip flexe klitiky, ale problematizuje chápání vztahu G1 a G2 jako volné variace. Vede nás k tomu trvat na platnosti omezení, které říká, že případy dvojího značení jedné valenční pozice (plné NS + klitikum) jsou možné jen v případě, je-li dané NS tématem.²⁴ Groupe de Fribourg (2012, s. 171) toto omezení odmítá, považuje jej za příliš silné a příliš zobecňující. Její pozice ale podle našeho názoru vyplývá z rezignace na vymezení pojmu „thème“. Pokud však na definici pojmu „téma“ uplatníme kritéria teorie aktuálního členění sgallovské školy, můžeme plným právem tvrdit, že dvojí značení valenčních pozic NS se týká pouze NS tematických.²⁵ Doplňme ještě důležité upřesnění. V současné francouzštině se vyskytují anteponované struktury bez dvojího značení, v nichž má anteponované NS status rématu. Zajímavé je, že v tomto případě je dvojí značení nepřípustné (i v případě subjektů) a anteponovat lze i přímé objekty:

- (14) *À qui le dis-tu ? À Pierre je le dis. / Qui vois-tu? Pierre je vois.*

Iniciální NS nese rematickou intonační konturu shodnou s intonační signalizací rématu ve finálním postavení (viz též Touratier, 2005, s. 189).

Na základě uvedených skutečností můžeme učinit následující závěry, které vystihují naše chápání struktur zahrnutých pod typ I. Jedná se o monoklauzální struktury. Užití klitika v případě dvojího výskytu valenčního doplnění (NS + klitikum) nechápeme jako zmnožení valenční syntaktické pozice, ale jako specifický druh slovesné flexe. Je-li užito dvojího značení valenční pozice, musí být splněna podmínka, že valenční NS je v rámci aktuálního členění dané klauze tématem. Dochází-li v rámci monoklauzální struktury k antepozici tematického přímého objektu, je užití varianty s dvojnásobným značením povinné.²⁶ Z hlediska funkčního může daná struktura sloužit jako

²⁴ Viz např. Pierre Le Goffic (1994, §274).

²⁵ Viz Panevová (2014), Sgall et al. (1980). V naší kontrastivní studii se nutně potýkáme s terminologickými úskalími. Francouzské *thème, topic*, může a nemusí být totéž jako české *téma, topic, základ, východisko*. Přesněji bychom mohli omezení formulovat takto: extraponované NS ve strukturách typu I s dvojnásobným značením klitiky musí být kontextově zapojeným základem.

²⁶ Strukturální variace pořadu přímého objektu ve francouzštině jsou tedy následující: *Qui vois-tu ? Pierre je vois.* (NS rematické, antepozice přípustná, klitizace vyloučená). *Quand*

prostředek tematizace. Jak vyplývá z našich analýz (zejména příklady 9–14), princip dvou gramatik G1 a G2 tak, jak jej navrhuje Groupe de Fribourg (viz výše), plně nesdílíme.

Dále zkoumán musí být i morfosyntaktický status klitik ve výše analyzovaných francouzských strukturách, neboť mezi lingvisty v této otázce nepanuje shoda. Např. De Catová (De Cat, 2005) hypotézu klitik — flektivních morfémů explicitně odmítá a tvrdí, že klitika ve francouzštině jsou vždy plnohodnotnými slovesnými argumenty nesoucími ϑ -role. Její argumentace je velmi důkladná a týká se pronominálních subjektů (a objektů) obecně, tedy nejen těch, které se vyskytují v konstrukcích s dvojím značením. Nemáme zde prostor komentovat jednotlivé argumenty uvedené ve zmíněném článku, neboť cílem naší studie primárně není debata o francouzské klitizaci. Poznamenáme jen, že autorka v konstrukcích typu (5) považuje prvek *Pierre* vždy za extraponované téma (topic), které se *eo ipso* nachází na levé periférii větné struktury. Předmětem jejích analýz dále nejsou případy extraponovaných subjektů bez klitizace (příklad 6) či případy klitizace přímého objektu *in situ* (příklad 5b). Závěry, ke kterým autorka dochází, tudíž nelze považovat za definitivní.

4.2 TYP II: BIKLAUZÁLNÍ STRUKTURY S NOMINATIVEM PENDENS

Tento typ struktur je založen na sekvenci dvou klauzí. Tou první je klauze pseudo-predikační, v níž je syntaktický nukleus realizován jmenným syntagmatem ve formě „nominativu“.²⁷ Vycházíme zde z předpokladu, že nominativ není výhradně rekcčním pádem (jako např. akuzativ či dativ), ale že může fungovat samostatně jako pojmenování. Jde tedy o případy, které klasické gramatiky nazývají „nominativus pendens“.²⁸ Ve francouzské větě:

(15) *Pierre // je le vois tous les jours,*

která realizuje typ II extraponovaných struktur, není segment *Pierre* součástí valenčního pole slovesa *voir*, není tedy tímto slovesem řízen a analyzujeme jej jako nominativ. Z hlediska intonačního bývá mezi NS v nominativu a slovesnou klauzí předěl signalizovaný více či méně výraznou pauzou a typicky nekonkluzivní kadencí. Klitikum není „vázané“ na NS,²⁹ funguje jako volné anaforikum, které může být nahrazeno např. substantivním syntagmatem:

est-ce que tu as vu Pierre ? Pierre, je l'ai vu hier. (NS tematické, klitizace povinná). U nepřímých objektů je možná antepozice bez povinné klitizace i v případě NS tematických (v případě anteponovaných NS rematických je klitizace vyloučená).

²⁷ Viz pozn. č. 17.

²⁸ Viz např. Panhuis (2014). Pojem „nominativus pendens“ bývá nahrazován pojmem „hanging topic“, kterým se např. v generativních přístupech odlišuje tento typ syntagmat od prvků generovaných v rámci VP a přesouvaných do domény C jako topic. Výraz ale bývá užíván i mimo kontext striktně generativních přístupů.

²⁹ Ve smyslu syntaktického principu „liage“ (Groupe de Fribourg, 2012, s. 45), který je chápán jako „distanční rekce“.

(15') *Pierre // je vois cet imbécile tous les jours.*

I z toho důvodu sem řadíme konstrukce typu:

(16) *Pierre // c'est un grand footballeur,*

v nichž je anaforikem ukazovací zájmeno *ce*. Vidíme tedy, že na první pohled totožné povrchové struktury (příklad 3' a 15) vykazují zásadní syntaktické odlišnosti. Jestliže v případě extraponovaných podmětů a přímých předmětů ze struktur typu I může docházet k povrchovým dvojznačnostem, v případě nepřímého objektu by tomu tak být nemělo. Je zde totiž rozdíl mezi:

(17) *À Pierre je lui ai dit que son père était arrivé.*

a

(18) *Pierre // je lui ai dit que son père était arrivé.*

V případě monoklazální struktury (17) je *à Pierre* extraponovaným aktantem slovesa *dire*, odtud je mu tedy přidělen „pád“, v případě (18) jde o dvě klauze a *Pierre* je nominativus pendens.³⁰ Z funkčního hlediska pak nominativus pendens představuje „topic“, který chápeme v intencích principu „aboutness“ jako to, o čem je následující klauze.³¹ Nejde tedy o jev vnitroklauzálního aktuálního členění, jako je tomu v případě I, ale spíše o jev výpovědní (textové) sémantiky. Z toho vyplývá, že NS může představovat „novou informaci“. Funkčně ekvivalentními vyjádřeními nominativu pendens by byly topikalizační konstrukce typu *quant à* (samy spadající pod typ III vymezený níže):

(19) *Quant à Pierre, je le vois tous les jours.*

Ještě dodejme, že přítomnost explicitního anaforika ve slovesné klauzi, koreferenčního s NS v nominativu, není v žádném případě nutnou podmínkou:

(20) *Pierre, je ne sais pas quoi faire.*

30 Situace je ale zřejmě komplikovanější. Doloženy jsou totiž struktury typu: *Je pense que Pierre // Paul lui a donné un cadeau.*, v nichž se prvek *Pierre* bez předložky nachází v rámci vedlejší věty, a tudíž by neměl být nominativem pendens. Tyto struktury by však bylo třeba podrobněji prozkoumat.

31 Přesněji bychom to vyjádřili takto: Topic je etalonem komunikační relevance následující klauze. S ohledem na terminologická úskalí zmíněná v pozn. 25 užíváme v této studii výrazu „topic“ pro označení textově chápaného principu „aboutness“. Termín „téma“ pak vyčleňujeme pro vnitroklauzální póly aktuálního členění, identifikované pomocí technik sgallovské školy. Jeden větný člen může být charakterizován jako „téma“ i jako „topic“ zároveň.

Přijatelnost struktur se řídí čistě pragmatickými principy textové koherence (viz pozn. 31):

(21) *???Pierre, la Terre tourne autour du Soleil.*

Z hlediska sémanticko-pragmatického platí, že nominativus pendens pojmenovává objekt („předmět řeči“), ale sám o sobě nepředikuje žádné vlastnosti a nemůže být posuzován z hlediska pravdivostní hodnoty či z hlediska enunciační odpovědnosti. Z těchto důvodů se v těchto strukturách mohou snadno uplatňovat syntagmata uváděná neurčitými determinanty.

Uvedme, že do této kategorie řadíme i struktury typu:

(22) *Moi, mon frère, il est médecin,*

které bývají typické pro francouzskou mluvenou syntax. Prvky *moi* a *mon frère* považujeme za postupně uváděná témata (topic) s různým funkčním vytižením v diskurzu.³²

Na závěr ještě dodejme, že syntaktická samostatnost nominativu pendens se může projevit textově i tak, že nominativní konstrukce je vydělena do samostatné výpovědi:

(23) *Pierre. Je le vois tous les jours.*

4.3 TYP III: BIKLAUZÁLNÍ ELIPTICKÉ STRUKTURY

Třetí typ struktur, které mohou být hloubkovým podkladem pro povrchovou realizaci

(1) *Pierre je le vois tous les jours.*

jsou biklauzální eliptické struktury. Na rozdíl od rovněž biklauzálního typu II, kde nominativ není jmennému syntagmatu přisouzen žádnou rekcí, ve strukturách typu III je jmenné syntagma řízeno elipticky. Pád je mu určen jiným řídicím prvkem, který může být z kontextu dosaditelný. V rámci této kategorie lze rozlišit mezi dvěma základními podtypy — IIIa elipsa textová a IIIb elipsa systémová. Druhý typ se ale netýká valenčních doplnění, proto se mu budeme věnovat pouze okrajově.

4.3.1 TYP IIIA

V případě IIIa jde typicky o dialogické výskyty. Jmenné syntagma mívá vlastní intonaci, která může být příznakem různé modalizace, mezi jmenným syntagmatem

³² Např. *moi* můžeme analyzovat jako marker, kterým mluvčí signalizuje, že si bere slovo a že následující výpověď se týká jeho v kontrastu s předchozím textem, který se týkal někoho jiného. *Mon frère* je dalším topic — výpověď je „o něm“.

a následující klauzí bývá jasná pauza a intonační předěl, ale i ten může být značně oslaben. Příklad:

(24) *Tu connais Pierre? Pierre // je le vois tous les jours.*

Právě tato fakultativnost a variabilita intonačních kontur způsobuje, že v psané podobě bývají tyto struktury zachycovány různě, v závislosti na reflexi intonace bývají obvykle psány odděleně ve dvou samostatných grafických větách:³³

(24´) *Tu connais Pierre ? Pierre, je le vois tous les jours. / Pierre ? Je le vois tous les jours.
/ Pierre ! Je ne le supporte pas.*

Z výše uvedeného vyplývá, že mezi „pádem“ jmenného syntagmatu a pádem koreferenčního prvku v následující klauzi není žádný vztah:

(25) *Qu'est-ce que tu as donné à Pierre? À Pierre // je ne le supporte pas.*

Podobně jako v případě II, není anaforikum nikterak vázané a může zcela chybět:

(26) *Tu l'as donné à Pierre? À Pierre // je ne suis pas allé à l'école hier.*

Platí však, že v těchto případech je intonační předěl výrazný a v praxi psaného jazyka bývají tyto struktury zachyceny ve dvou oddělených grafických větách.

(25´) *Qu'est-ce que tu as donné à Pierre? À Pierre ! Je ne le supporte pas.*

4.3.2 TYP IIIB

Do typu IIIb řadíme již výše zmíněné konstrukce obsahující topikalizační předložková syntagmata:

(27) *Quant à Pierre, je le vois tous les jours.*

Klauzi obsahující syntagma *quant à Pierre* chápeme jako elipsu, ale nikoli textovou, nýbrž systémovou.³⁴ Jmenné syntagma závisí na obecně pojaté kategorii verba dicendi (typu *dire*), které je systémovým valenčním jádrem dané klauze.³⁵ Syntagma *quant à NS* analyzujeme jako určení zřetele (jde tedy o volné určení), které není řízeno valenčním rámcem slovesa, ale je na slovese dicendi v širším slova smyslu závislé. Vzhledem k tomu, že se jedná o biklauzální strukturu, o anaforiku následující klauze platí totéž, co v případech II a IIIa. Zásadní rozdíl oproti IIIa spočívá rovněž v tom, že ve větách typu (27) nemůže být prvek *quant à NS* izolován do samostatné výpovědi.

33 Tedy celcích ohraničených „silnou“ interpunkcí (tečka, otazník, vykřičník)

34 Viz Panevová, 2014, s. 151.

35 Plná struktura by odpovídala např. sekvenci typu: *Je dis ce qui suit quant à Pierre.*

(28) *Quant à Pierre. Je le vois tous les jours.*³⁶

Dále se těmto strukturám již nebudeme podrobněji věnovat, jejich syntaktickou analýzu jsme představili v Pešek (2017).

4.4 SHRnutí

Z výše uvedeného vyplývá, že francouzské „povrchové“ struktury zachycené graficky jako

(1) *Pierre, je le vois tous les jours.*

mohou být realizací tří různých syntaktických konfigurací. V autentickém mluveném textu bývají dvojznačnosti minimalizovány díky kontextu a intonaci. Určité problémy ale mohou nastat s identifikací a klasifikací těchto struktur v psaných textech, o to více, jsou-li doklady interpretovány bez znalosti širšího kontextu.³⁷ Ve francouzštině situaci komplikuje i absence exponentů jmenné deklinace (typicky u nominativu a akuzativu). Tudiž z kontextu vytržená psaná věta (1) může být: a) monoklauzální struktura s extraponovaným přímým objektem (Typ I), biklauzální struktura s nominativem pendens (Typ II), biklauzální struktura eliptická (Typ III) v níž je *Pierre* akuzativem (dialogická reakce na např. *Tu connais Pierre ?*) nebo nominativem (dialogická reakce na např. *Que devient Pierre ?*). Zahrnovat všechny korpusové výskyty této povrchové struktury do jedné kategorie (např. dislokace nebo topikalizace) tedy není vhodné. Je však nutné zdůraznit, že přes zásadní rozdíly syntaktické povahy lze mezi výše analyzovanými typy najít společné funkční aspekty. Jde zejména o fakt, že ve všech případech způsobuje vytčení NS³⁸ emfázi tohoto syntagmatu (v různé míře podle typu a podle závažnosti intonačního předělu). To umožňuje mluvčímu modifikovat lineární stavbu výpovědi a stratifikovat tak dávkování informací týkajících se vytčeného NS.

5. KONTRASTIVNÍ POHLED – SITUACE V ČEŠTINĚ

Nyní posoudíme situaci v češtině, přičemž náš výklad pojmáme kontrastivně. Představení situace v češtině bude vedeno výše uvedenou typologií, kterou jsme stanovili na základě analýzy francouzských syntaktických jevů, a bude uvažovat o analogických strukturách a možnostech syntaktického systému češtiny.³⁹

36 Pokud by tomu tak bylo, jednalo by se o případ IIIa: *Que peux-tu nous dire quant à Pierre? Quant à Pierre? Je le vois tous les jours.*

37 Což je typicky případ velkodatových elektronických korpusů, o tom viz níže.

38 Ať už v rámci jedné valenční struktury (typ I), či do samostatné výpovědní jednotky (typ II a III).

39 Z referenční bohemistické literatury je problematika zmíněna v Štícha, 2013, s. 662–663; Grepl — Karlík, 1998, s. 305–306; Daneš a kol., 1987, s. 424–425, 661. Typicky se užívá poj-

5.1 ANALOGIE K TYPU I

Je nasnadě, že z hlediska srovnání systémových možností je nejzajímavější syntaktický typ I, který jsme analyzovali jako monoklauzální struktury s možností klitické flexe. Vzhledem k bohatosti a fonetické zřetelnosti morfologického systému češtiny jak v oblasti jmenné, tak v oblasti slovesné, nelze předpokládat žádnou syntaktickou analogii k těmto francouzským strukturám. Pokud jde o výše zmíněnou funkci tematizační, plně ji zastane slovosled v kombinaci s intonačními signály. Přírodným ekvivalentem fr. struktur typu I jsou tak české struktury:

- (29) *Petra vídám každý den.*
 (30) *Petrovi říkám, že jeho otec přijel.*

Užití klitika analogické gramatické kategorie je zde nepřijatelné:

- (31) **Petra vídám ho každý den.*
 (32) **Petrovi říkám mu, že jeho otec přijel.*

Extraponované monoklauzální struktury, v nichž se objevuje koreferenční zájmenný prvek a které umožňují stratifikaci sdělovaného obsahu ve vztahu k extraponovanému NS, však v češtině existují. Jde o sekvence následujícího typu, se kterými se setkáváme typicky v mluvené (spontánní a méně formalizované) řeči:

- (33) *Petra toho vídám každý den.*
 (34) *Petrovi tomu říkám, že jeho otec přijel.*
 (35) *Petr ten se má.*

Intonačně zde za iniciálním NS nebývá žádný zásadní předěl (proto příklady 33 — 35 zapisujeme bez interpunkce). Pád je substantivu přidělen slovesem dané klauze, viz:

- (36) *Co je s Petrem? Petr ten je teď ve Francii. / Petra toho vídám každý den,*

což představuje zásadní syntaktickou analogii těchto českých sekvencí s francouzskými strukturami typu I. Zdá se, že jiné zájmeno než *ten* zde fungovat nemůže:⁴⁰

- (37) **Petra tohohle vídám každý den.*

s výjimkou nespisovného *von* v subjektu:

- (38) *Petr von už vodjel.*

mů předsouvání větného členu či vytčení větného členu. Okrajově se otázkou zabývájí i studie věnované syntaxi mluvené češtiny (Hoffmannová et al. 2019; Müllerová 1994).

⁴⁰ Postulované omezení platí pouze na tento typ syntaktické struktury. Další typy (nominativus pendens) či typ III toto omezení nemají.

Zvláštní statut má zájmeno *to*, zejména funguje-li jako substitut podmětu jmenných predikátů se sponou. Z důvodů prostorových se těmto zvláštnostem podrobně věnovat nebudeme.⁴¹

Oba prvky musí být v rámci klauze v těsném kontaktu:

(39) **Petra jsem ještě toho nikdy neviděl.*

Zájmeno nemůže doprovázet rematické prvky (subjektivní pořad):

(40) *Co je to za hluk? *Ptáci ti zpívají na zahradě.*

Jak nahlížet na tyto struktury? Podle našeho názoru jde o stylisticky příznakovou variantu, která slouží k emfázi daného participantu v rámci jedné klauzální struktury. Nejednalo by se o vztah apoziční (nejde o predikaci) ani koordinační. Prvek *ten* zde funguje jako ukazatel stratifikace větného obsahu. Zdůrazňuje tematický status příslušného NS v rámci informační struktury věty.

Tyto extraponované struktury často slouží k vyjádření kontrastních témat, zde pak bývají užity funkčně příslušné částice (*zato, ale* apod.):

(41) *Petra, toho vidám každý den, ale Pavla, toho už jsem neviděl ani nepamatuju.*

Funkční vytížení této varianty, která funguje paralelně s větami typu (29), je tedy poněkud odlišné než v případě analogických struktur francouzských. Přesto mohou někdy tyto konstrukce fungovat jako funkční ekvivalenty — zejména tam, kde jde o to vyjádřit analogickou stylistickou (hovorovost) a diskurzí (emfáze tematické stratifikace) roli daného jmenného syntagmatu. Tuto hypotézu se pokusíme prověřit níže (sekce 6.) v rámci korpusové studie.

5.2 ANALOGIE K TYPU II

Je nasnadě, že struktury s nominativem *pendens* jsou přirozenou součástí systémových možností češtiny. Vzhledem k tomu, že se jedná o biklauzální strukturu, syntax slovesné klauze je zcela autonomní, prvek v nominativu není součástí jejích syntaktických pozic. Intonační předěl bývá výraznější, anaforium je volné a neobligatorní:

(42) *Petr, toho jsem nikdy neviděl kouřit. / Petr, nikdy jsem ho neviděl kouřit. / Petr, nikdy jsem toho blbce neviděl kouřit. apod.*

Právě omezení uplatňovaná na syntax nezávislých klauzí v češtině mohou formálně odlišit biklauzální struktury s nominativem *pendens* (43) od struktur monoklauzálních (44):

41 Jde o struktury typu *Petr to je kabrňák*. K užití anaforických zájmen v češtině Zimová (1994), Štícha (1999; 2001).

(43) *Petr, nikdy si s ničím neláme hlavu.*

(44) *Petr si nikdy s ničím neláme hlavu.*

V případě, že anaforikem v slovesné klauzi je zájmeno *ten* ve funkci podmětu, typy I a II se od sebe mohou odlišit pouze na základě intonace (v příkladu 46 nominativus pendens signalizujeme interpunkcí) a uvážením širšího kontextu:

(45) *Petr ten si nikdy s ničím neláme hlavu.*

(46) *Petr, ten si nikdy s ničím neláme hlavu.*

O funkčním vytížení nominativu pendens v češtině platí analogicky totéž, co pro konstrukci francouzskou (viz výše sekce 4.2). Struktury s nominativem pendens mohou též fungovat jako expozice kontrastních témat (viz výše příklad (41)). Dodejme však, že analogie k francouzským konstrukcím typu:

(22) *Moi, mon frère, il est médecin,*

které jsme chápali jako vícenásobné nominativní struktury, jejichž účelem je postupné uvádění témat (topic), nejsou v češtině obvyklé. Pokud se v textu vyskytnou, interpretujeme je spíše jako neukončené defektní výpovědi, které svědčí o nejistotě mluvčího při konstrukci textu:

(47) *Já... Můj bratr... On je doktor.*

5.3 ANALOGIE K TYPU III

Třetí typ konstrukcí, tedy biklauzální eliptické struktury, má v češtině analogické vlastnosti a analogické funkční využití. V případě valenčních doplnění je pád substantiva řízen jiným slovesem než tím, které se nachází ve slovesné klauzi, anaforikum ve slovesné výpovědi je volné (jakékoli zájmeno či NS) a může chybět. Intonační signalizace může být více či méně zřetelná. Grafická podoba pak intonaci zpravidla reflektuje vyčleněním jmenného syntagmatu do samostatného větného úseku:

(48) *Znáš Petra? Petra // s tím jsem chodil o školy.*

Při totožné konstelaci valenční struktury předcházející i následné klauze se pak může v rámci tohoto typu vyskytnout i tato sekvence:

(49) *Znáš Petra? Petra // toho nemůžu ani vidět.,*

která by se povrchově shodovala se strukturami typu I. V případě, že „sdílené“ jmenné syntagma je podmětem a jako anaforikum je užito zájmeno *ten*, povrchově mohou dokonce všechny tři typy splývat:

(50) *Co dělá Petr? Petr // ten odjel do Francie.*

Jedinou formální signalizací by zde byla intonace a celkový rytmicko-melodický průběh výpovědi, ovšem ten, jak jsme uvedli, nemusí být vždy zcela jednoznačný. Dodejme ještě, že v rámci tohoto typu extrapozice může docházet k předsouvání „jádrových“ výrazů⁴²:

(51) *Koho bys chtěl vidět? Petra // toho bych chtěl vidět.*

5.4 SHRnutí

Typ II a Typ III je z hlediska syntakticko-textového zcela analogický obdobným strukturám francouzským. Co se týče typu I, zde syntaktická analogie chybí, struktury se zájmemem *ten* sice analyzujeme jako monoklauzální, ale zájmeno *ten* zde funguje jinak než je tomu v případě francouzských klitik. Z toho vyplývá i odlišné funkční vytížení této struktury v češtině. Dodejme ještě jedno zásadní metodologické upřesnění. Struktury, kterými jsme se zde zabývali, jsou typické pro mluvený jazyk. Je známo, že mluvená spontánní řeč má velmi specifickou syntax (Hofmannová et al., 2019; Müllerová, 1994). Vyskytuje se zde řada neukončených konstrukcí, započatých úseků, které jsou „dokončovány“ v rámci jiné syntaktické konfigurace (gramatická tradice hovoří o zeugmatech a anakolutech) a které nejsou „chybou“, ale přirozeným důsledkem střetu kognitivních dispozic mluvčích a nároků spontánní bezprostřední komunikace. Registrujeme-li v hovoru věty typu:

(42) *Petr // nikdy jsem ho neviděl kouřit,*

může jít o postupné rozvíjení a nedokončení výpovědi v rámci nepřipravené komunikace, a nikoli o „úmyslný“ plán užití nominativu pendens⁴³. Totéž platí i pro konfigurace, které jsme analyzovali v rámci typu III.

6. KORPUSOVÁ STUDIE – MOŽNOSTI ZKOUMÁNÍ VÝSKYTU A RESPONDENCÍ V KORPUSU INTERCORP

Poté, co jsme stanovili typologický rámec pro zkoumaný jev, provedeme korpusovou analýzu (InterCorp⁴⁴), jejímž cílem je prozkoumat frekvenční zastoupení jevu a zhodnotit úzus překladových protějšků. Analýza výše popsanych struktur ve velkých elek-

42 Tyto výpovědi chápeme jako Typ III. Zdá se, že v tzv. subjektivním pořadu fungují rematická extraponovaná NS pouze jako kontextové elipsy: *Co bys dnes rád dělal? S Petrem bych chtěl jít na pivo. ???S Petrem, s tím bych chtěl jít na pivo.* versus *S kým bys chtěl jít na pivo? S Petrem bych chtěl jít na pivo. S Petrem, s tím bych chtěl jít na pivo.* Ve francouzštině není možné v případě, že je extraponovaná NS rématem, užít klitikum *il*: *Qui voudrais-tu voir? *Pierre, je voudrais le voir.* Lze však užít jiného anaforika: *Pierre, je voudrais voir ce bonhomme.* Viz též příklad (14).

43 K otázce interpretace syntaktických struktur neformálních spontánních hovorů se velmi zajímavě vyjadřuje Pekarek Doehler — Stoenica (2012).

44 Viz Nádvořníková — Vavřín, 2019.

OPEN ACCESS

tronických korpusech však naráží na řadu úskalí. Chápeme-li korpus jako nástroj k ověřování hypotéz na základě kvantitativních dat, která korpus poskytuje, konstatujeme, že některá tvrzení a některé hypotézy spojené s klasifikací a analýzou výše popsaných jevů na korpusu doložit nejdou, a to buď vůbec, anebo jen velmi limitně — korpus sice data poskytne, ale jejich vypovídací hodnota je nízká. Tato omezení vyplývají jednak z povahy zkoumaných struktur, jednak i z technických možností dotazovacích jazyků. Níže zmíníme hlavní oblasti, v nichž kvantitativní korpusové studie „velkých dat“ nemohou sloužit k vyvození validních závěrů.

- 1) Velmi problematická je kvantitativní analýza rozložení jednotlivých typů (I-III) v korpusu. Je to z toho důvodu, že textová sekvence „*Pierre, je le vois tous les jours*“ může být okurencí všech tří typů. Odlišit je může jen širší kontext či intonační kontura — obojí je mimo možnosti analýzy velkodatových psaných korpusů.
- 2) V korpusech se obtížně identifikují struktury typu „*Pierre, je vois cet imbécile tous les jours*“, které jsou okurencí typu II či III. Není tedy možné pátrat po datech typu „kvantitativní zastoupení nominativu pendens v korpusu“.
- 3) Z bodu 1) a z dalších technických omezení vyplývá, že není možné kvantifikovat frekvenční poměry mezi typem konjugace bez klitik a konjugace s klitiky ve francouzštině (Typ Ia a Ib).
- 4) Velká většina korpusů poskytujících velká data a disponujících kvalitními CQL nástroji je databází psaného jazyka, syntaktické extrapozice či různé „parcelované“ struktury jsou však typické pro mluvený jazyk. Navíc, jak jsme zmínili výše, i tam, kde psaný text zachycuje mluvené slovo,⁴⁵ nemusí být ortografie jednoznačná (psaní čárky).

Ze všech těchto důvodů jsou veškeré korpusové statistiky týkající se zkoumaných struktur jen přibližné a orientační. I tak je však korpus cenným pomocníkem, který dokáže poskytnout zajímavé doklady, jen je třeba mít na zřeteli všechna výše zmíněná omezení. Níže představíme kontrastivní korpusovou analýzu, která může naznačit směr, jímž by se další korpusové výzkumy daného jevu mohly ubírat. Analýza bude částečná a aproximativní. Vybírá si jen některé z aspektů a cíleně nechává stranou aspekty jiné. Veškeré závěry, ke kterým dospějeme, je tedy nutno chápat jako vyjádření tendencí s velkou mírou přibližnosti. Jak jsme ukázali výše, zkoumané struktury se vyznačují velkou formální variabilitou, která nutně komplikuje jejich identifikaci v korpusu pomocí CQL. Z technických důvodů tedy naše analýzy omezíme pouze na následující formální typ:

- a) levá iniciální extrapozice jmenného syntagmatu, jmenné syntagma je v psané podobě oddělené čárkou;
- b) koreferenčním anaforikem je pro češtinu zájmeno *ten* (a jeho morfologické varianty)⁴⁶, pro francouzštinu osobní zájmeno *il* (a jeho morfologické varianty), zájmena stojí bezprostředně za čárkou a bezprostředně před slovesem;

⁴⁵ V korpusu InterCorp je to typicky kolekce Subtitles.

⁴⁶ Ve shodě s výše řečeným do analýz nezahrnujeme varianty s anaforikem *to* (*Petr to je kabráček*).

- c) zkoumáme pouze valenční pozice subjektu a přímého objektu; z bodu b) vyplývá, že do vzorku nezahrnujeme anaforikum *en*, které ve francouzštině též může vyjadřovat přímý objekt.

Pro francouzštinu tedy půjde o sekvence typu *Pierre, il va très bien. Pierre, je le vois tous les jours.*, pro češtinu pak o sekvence typu *Petr, ten se má. Petra, toho vídám každý den.*

Korpusová sonda se zaměří na následující okruhy otázek:

- 1) zhodnocení absolutních počtů struktur v obou jazycích nezávisle na sobě;
- 2) zhodnocení tendencí ve výběru překladových protějšků;⁴⁷
- 3) odhady frekvenčních rozložení struktur typu I-III.

Jak ukážeme, kontrastivní analýza může leckdy být zajímavým vodítkem při interpretaci příkladů.

6.1 NOMINATIVNÍ STRUKTURY

Pojmem nominativní struktury míníme ty sekvence, v nichž je jmenné syntagma a anaforické zájmeno v nominativu. V tabulkách 1. a 2. uvádíme celkové počty těchto struktur pro oba jazyky. Sekvence byly vyhledávány zvlášť v češtině a ve francouzštině. Pro češtinu jsme použili následující dotaz:

```
<s> []{0,3}[tag="NN..1.*"][lemma=","][tag="PD..1.*"][tag="V.*"] s negativním filtrem [word="to" | lemma="tenhle" | lemma="tento" | lemma="takový"].
```

Na základě dotazu jsme získali 185 dokladů. Většina z nich odpovídala požadované struktuře, některé však nikoli. Uvedený dotaz totiž dává rovněž výsledky typu *Kurva, ten je nasranej*, kde substantivum funguje jako interjekce nebo *Shannon, ta je naše!*, kde je substantivum oslovením (je tedy ve vokativu), popř. výsledky typu *Zrovna běží nová reklama, ta je snad úplně nejhorší.*, kde substantivum není extraponované, neboť je součástí jiné slovesné výpovědi. Po eliminaci těchto případů docházíme k celkovému počtu 140 dokladů odpovídajících požadované struktuře.

Pro francouzštinu bylo po technické stránce vyhledávání dokladů poněkud komplikovanější, nakonec jsme po vyzkoušení více variant dospěli k tomu, že nejvhodnější formou dotazu, která dává nejspolehlivější výsledky ve vztahu k požadované struktuře je následující formule:

```
<s> [word="Ce" | word="Le" | word="Un"][]{0,1}[tag="N.*"][lemma=","][word="il"] []{0,1}[tag="V.*"] s negativním filtrem [lemma="nuit" | tag="NUM" | lemma="été" | lemma="soir" | lemma="matin" | lemma="fois" | lemma="jour" | lemma="moment" | word="fois" | word="lendemain" | word="instant" | word="veille" | word="hiver" | word="année" | word="dimanche" | word="minute" | word="après-midi" | word="samedi" | word="jeudi" | word="lundi" | word="mardi" | word="mercredi" | word="vendredi" | word="printemps" | word="automne"].
```

47 V této otázce navazujeme na výzkum, který provedla Kopecká (2017).

Jako nejvhodnější se tedy jeví dotaz formulovat přímo na konkrétní rod a číslo, přičemž bylo nutné zvlášť dotázat všechny čtyři varianty (Le N...il, La N...elle, Les N...ils, Les N...elles). Negativní filtr pak eliminoval velmi časté případy, kdy iniciální sekvence determinant + N byla příslovečným určením času. Možnost $\{0,1\}$ mezi podmětným zájmenem a slovesem jsme zavedli zejména kvůli výskytu záporky *ne*. Na základě dotazu jsme získali 594 výsledků (součet všech čtyř možností). Mezi výsledky je zhruba 10 % šumu, který představují struktury typu: *Ce courage, il l'avait eu l'autre soir*, kde na volné pozici mezi podmětným zájmenem a slovesem je předmětné *le* anaforické s nominálním syntagmatem (jde s největší pravděpodobností o akuzativní strukturu), či typu *Le pauvre, il a fondu en larmes, tellement ça lui plaisait*, kde nejde o extrapozici, neboť jmenné syntagma *Le pauvre* je hodnotícím elementem expresivní povahy. Celkově by tedy aproximativní srovnání počtů zkoumaných struktur v obou jazycích vypadalo takto:

Jazyk	Celkový počet	Podíl typů textů %		Podíl českých originálů %
čeština	140	Subtitles	61	5
		Core	33	
		Bible	3,2	
		PressEurop	1,6	
		Europarl	0,5	

TABULKA 1. Nominativní struktury v češtině

Jazyk	Celkový počet	Podíl typů textů %		Podíl fr. originálů %
francouzština	≈550	Subtitles	73	14
		Core	24,3	
		Europarl	1,4	
		Syndicate	0,4	
		Acquis	0,4	
		Bible	0,4	
		PressEurop	0,4	

TABULKA 2. Nominativní struktury ve francouzštině

Kolekce	%
Acquis	27,15
Bible	0,78
Core	18,43
Europarl	16,5
PressEurop	3,06
Subtitles	28,67
Syndicate	5,4

Originály	%
české originály	5,3
francouzské originály	9,7
ostatní	85

TABULKA 3A a 3B. Procentní zastoupení kolekcí (3a) a originálů (3b) v zarovnaném korpusu InterCorp v12 — French || InterCorp v12 — Czech

Výše uvedené statistiky potvrzují tradované obecné charakteristiky zkoumaných konstrukcí v obou jazycích:

- 1) Jedná se typicky o jev mluveného jazyka. Zcela převažující podíl mezi kolekcemi má soubor Subtitles. Uvedené procento je třeba vztáhnout k údajům z tabulky 3. Jestliže celkový podíl kolekce Subtitles na zarovnaném korpusu InterCorp v12 — French || InterCorp v12 — Czech je 28,67 %, ve výskytech zkoumané sekvence je podíl Subtitles 61 % pro češtinu a 73 % pro francouzštinu. Mizivý je ve vztahu k celkovému zastoupení podíl např. v kolekci Acquis communautaire (0 % pro češtinu, 0,4 % pro francouzštinu, při celkovém podílu 27,15 %), která obsahuje texty velmi formálního psaného administrativní jazyka.
- 2) Ve francouzštině má konstrukce s extraponovaným nominativem a dvojným značením mnohem vyšší frekvenci: okurencí je zhruba čtyřikrát více.

Frekvenční statistiky nám umožňují zhodnotit vliv překladu na výskyt zkoumaných konstrukcí. Pro češtinu se vliv překladu nepotvrzuje⁴⁸ — podíl dokladů zkoumané konstrukce, které pocházejí z českých originálů, je procentuálně totožný jako celkový podíl českých originálů v zarovnaném korpusu (cca 5 % : 5 %). Pro francouzštinu je však poměr méně vyrovnaný (14 % : 9,7 %) ve prospěch podílu dokladů zkoumané konstrukce, které pocházejí z francouzských originálů oproti podílu francouzských originálů na celku. Toto zjištění můžeme vysvětlit obecnými tendencemi překladatelského procesu. Jak konstatuje J. Levý (1998: 139), překladatelé mají tendenci více užívat stylisticky neutrálních prostředků. Vzhledem k tomu, že zkoumaná konstrukce je vnímána jako stylisticky příznaková, není pro překladatele preferovanou volbou.

Omezený vliv faktoru překladu na české konstrukce dokládá i fakt, že v obou směrech se vyskytují všechny varianty:

Struktury	Zdroj	Fr. text	Č. text
fr. dvojitý značení — č. jednoduchá struktura	Ayme-Cesty_skolaku	<i>Ce pauvre homme, il ne vit que pour tes lettres</i>	<i>Ten chudák žije jen pro tvé dopisy</i>
fr. dvojitý značení — č. dvojitý značení	Viart-Fr_literatura	<i>La poésie, elle est où ?</i>	<i>A poezie, ta je kde?</i>
fr. jednoduchá struktura — č. dvojitý značení	Viart-Fr_literatura	<i>Le temps est dehors, dans les choses.</i>	<i>Čas, ten je venku, ve věcech.</i>

TABULKA 4. Francouzské originály — české překlady

⁴⁸ V té souvislosti srov. poznámku F. Štíchy (2013: 662) ohledně předsouvání větného členu: „V některých jazycích, např. ve francouzštině, je tento způsob větotvorby častější a častěji proniká i do jazyka překladů.“

OPEN ACCESS

Struktury	Zdroj	Č. text	Fr. text
č. dvojí značení — fr. jednoduchá struktura	Hasek-Osudy-DobrehoVvSV	<i>A čtvrtý švarm, ten měl dělat nachhut.</i>	<i>Et la sixième escouade devait assurer l'arrière-garde</i>
č. dvojí značení — fr. dvojí značení	Trefulka-Velika_stavba	<i>Jste tady jako v Antarktídě, ale ty lesy, ty jsou opravdu...</i>	<i>Vous êtes comme dans l'Antarctique, et ces forêts, elles sont vraiment ...</i>
č. jednoduchá struktura — fr. dvojí značení	Topol-Chladnou_zemi	<i>Ukrajinci tě pošlou ještě dál, do Ruska.</i>	<i>Les Ukrainiens, ils t'envoient encore plus loin, en Russie.</i>

TABULKA 5. České originály — francouzské překlady

Jak už jsme uvedli výše, na základě korpusových dokladů není možné jednoduše konstatovat, který z těchto dokladů je okurencí nominativu pendens (Typ II), a který patří k typu I, popř. III. Čistě intuitivně se nám však jeví, že velká část českých dokladů by náležela spíše do typu nominativus pendens. V některých případech nám k tomu napomohou i formální charakteristiky, jako např.:

- (52) Hasek-OsudyDobrehoVvSV *Ten náš starej profous, ten nesmí zemřít, pro toho si musí čert z pekla přijít,*

kde jsou slovesné výpovědi se zájmenem *ten* koordinované, přičemž ve druhé výpovědi je zájmeno v akuzativu.

V dalších příkladech z korpusu můžeme na status konstrukcí usuzovat díky překladovým protějškům, viz:

- (53) Simenon-Omyl *Quant au mari, il est en route pour son cercle... A manžel, ten je na cestě do svého klubu...*

kde pozorujeme, že NS *mari/manžel*, které je v české verzi v nominativu, je ve francouzštině uvedeno topikalizátorem *quant à*. Vzhledem k funkčním charakteristikám této fr. konstrukce — vytčení prvku a tím i zdůraznění jeho role jakožto tématu (topic) — bychom českou sekvenci analyzovali jako nominativus pendens.

Rovněž se ukazuje, že v konstrukcích s nominativem se často vyskytují markery, které dané jmenné syntagma ve funkci tématu (topic) „kontrastují“ s jinými — typicky *ale, kdežto, zato* (viz výše, sekce 5.1. a 5.2.).

- (54) *vargasllosa-mesto_a_ps Zato Krysa, ten má čich... Le Rat, par contre, il a du nez...*

Relativně početným protějškem českých extraponovaných subjektů byly též francouzské konstrukce se zájmenou emfází podmětu, tyto případy nacházíme typicky v českých překladech francouzských originálů:

- (55) Littell-Bohyne *Speer, lui, ne réfléchit qu'aux moyens d'augmenter la production... Speer, ten má v hlavě jen zvyšování produkce...*

Tyto výskyty pak dokládají naše tvrzení ze sekce 5.1 ohledně funkčních charakteristik dané konstrukce v češtině — extrapozice aktantů s použitím zájmenného anaforika slouží ke zdůraznění daného participantu v rámci jedné klauzální struktury.

V případě francouzštiny, kde je počet výsledků mnohem větší, není možné jednoznačně rozhodnout, kam získané výsledky řadit (Typ I, II, III). Fakt, že velká většina získaných dokladů má český protějšek ve formě neparcelované konstrukce, může být indicií pro to, považovat získané doklady spíše za typ I:

- (56) Merle-Malevil *Le Coutellier, il te mettait au piquet parce que tu te tâtais ce que je pense à travers la poche. Le Coutellier tě posílal na hanbu, protože sis sahal skrz kapsu, viš na co.*

Mezi získanými francouzskými výstupy je také cca 40 struktur s neurčitým členem (viz výše). Většinou se ale nejedná o námi sledované struktury.⁴⁹ Nacházíme však zajímavý doklad:

- (57) *_SUBTITLES Une femme, elle est devenue folle. Nějaká ženská se tam zcvokla a zabila všechny účastníky.,*

který po prozkoumání širšího kontextu vyhodnocujeme jako okurenci nominativu pendens (Typ 2), čímž ilustrujeme naše tvrzení uvedené v sekci 4.2.

I přes tyto náznaky však platí, že bez širšího prozkoumání kontextu a intonačních kontur není možné obě struktury automaticky odlišit a zastoupení typů jednoznačně kvantifikovat.

6.2 AKUZATIVNÍ STRUKTURY

V případě hledání českých akuzativních konstrukcí jsme použili následující dotaz:

```
<s> [] {0,3} [tag="NN..4.*"] [lemma=","] [tag="PD..4.*"] [tag="V.*"] s identickým filtrem jako v přechozím případě.50
```

Celkem jsme získali 25 výskytů, z nichž ovšem pouze dva odpovídají námi sledované struktuře:

- (58) Celine-Cesta_do_hlubi *Ceux-ci les bicots, c'est pas de boire qui les intéresse, c'est plutôt de s'enc... Ale tuhlenty Araby, ty nezajímá pítí, ti se rači buzírújou;*

⁴⁹ Většina konstrukcí je typu: *_SUBTITLES Un bel homme, il ressemblait à Wallace Beery. Byl to pěkněj chlap, vypadal jako Wallace Beery.* Jmenné syntagma je součástí přísudku jmenného se sponou, je elidován podmět (typu *to*) a sponové sloveso.

⁵⁰ Jak vidno, dotaz cílí pouze na akuzativní konstrukce typu I (popř. III). CQL korpusu InterCorp umožňuje variovat pády u NN a PD, ovšem v tom případě nenacházíme v korpusu relevantní doklady.

(59) *_SUBTITLES* *Elektrárnu, telefonní stanici, ty připouštím. La centrale électrique, le central téléphonique, je les cède.*

Zbytek byly buď případy, kde je nominální syntagma součástí jiné slovesné struktury, dále bývá součástí topikalizační konstrukce *Pokud jde o* (kde je nominální syntagma v akuzativu) nebo nejde rozhodnout, zda jde o akuzativ či nominativus pendens, jako např.:

(60) *_SUBTITLES* *Asijský kozy, ty chci dojit. Des seins asiatiques... Je veux jouer avec !*

V případě francouzštiny je situace složitější. Vzhledem k povaze jazyka a technickým možnostem CQL pro francouzštinu jsme jazykový materiál sledovaných konstrukcí museli získat postupnými dotazy, které variovaly v rodě a v čísle sledovaného syntagmatu⁵¹ a dále rozlišovaly pozici zájmeného a jmenného podmětu. Níže uvádíme variantu dotazu pro zájmený podmět v maskulinu singuláru:

```
<s> [word="Ce" | word="Le" | word="Un"][] {0,1} [tag="N.*"] [lemma=","] [tag="PRO:PER"] [] {0,1} [word="le"] [tag="V.*"] + tíž negativní filtr jako v případě nominativů
```

a maskulinum singulár substantivní podmět:

```
<s> [word="Ce" | word="Le" | word="Un"][] {0,1} [tag="N.*"] [lemma=","] [] {0,1} [tag="N.*"] [] {0,1} [word="le"] [tag="V.*"]
```

Celkem jsme pro všechna čísla a rody získali 343 výsledků, které v naprosté většině odpovídaly požadované struktuře.

Dáme-li oba číselné údaje do tabulek, dostaneme následující konfiguraci:

Jazyk	Celkový počet	Podíl typů textů %		Podíl českých originálů %
čeština	2	Subtitles	50	0
		Core	50	

TABULKA 6. Akuzativní struktury v češtině

Jazyk	Celkový počet	Podíl typů textů %		Podíl fr. originálů %
francouzština	≈340	Subtitles	53,7	17,6
		Core	36,11	
		Europarl	9,26	
		Acquis	0,93	

TABULKA 7. Akuzativní struktury ve francouzštině

⁵¹ Podobně jako v případě nominativů se jako nejvhodnější ukázala varianta [word="le"]. Možná jedna pozice mezi podmětem a slovesem zohledňuje výskyt záporky *ne* nebo osobního zájmena první či druhé osoby.

Z tabulek vidíme, že v případě češtiny je výskyt konstrukce v korpusu zcela zanedbatelný. Vyskytuje se pouze v překladových textech, přičemž překlad reflektuje extrapponovanou strukturu originálu (v případě Subtitles je originálem angličtina, i zde je extrapozice), v obou příkladech jde o mluvený jazyk. V případě francouzštiny, kde nacházíme kolem 340 případů, je situace složitější. Komentáře shrneme do dvou bodů:

- 1) Opět převažuje výskyt v mluveném jazyce (Subtitles 53,7%). V případě kolekce Core se jedná v naprosté většině případů o přímou řeč, v případě kolekce Europarl jde o projevy politiků. Výskyt v kolekci Acquis je velmi výjimečný.
- 2) Vzhledem k absenci jmenné flexe ve francouzštině i zde není možné jednoduše rozhodnout, zda se jedná o Typ II – nominativus pendens či o Typ I – konjugace s klitiky. Jako nepřímá indicie nám může posloužit, podobně jako v případě nominativních struktur, rozbor českých protějšků. Na základě této analýzy konstatujeme, že jako překladové respondenty francouzských extrapponovaných jmenných syntagmat anaforizovaných akuzativním klitikem se nejčastěji uplatňují české neparcelované konstrukce s iniciálním akuzativem,⁵² př.:

(61) Merle-Malevil *Ces deux juments, je les avais achetées à un cascadeur... Obě klisny jsem kdysi koupil od jednoho kaskadéra....*

Marginálně se uplatňují konstrukce jiné, které spíše reflektují Typ II nominativus pendens:

(62) Beigbeder-99Franku *Les drogues, tu les as vues se rapprocher de toi. Drogy. Viděl jsi, jak se k tobě blíží.*

Jasná dominance neparcelované konstrukce s iniciálním akuzativem tak naznačuje, že většina francouzských extrapponovaných jmenných syntagmat anaforizovaných akuzativním klitikem je okurencí typu I. Jednalo by se tak o typické struktury „dislokační“, které umožňují tematizaci přímého objektu.

Zajímavé je, že mezi získanými výsledky nacházíme též příklady s NS uvedeným neurčitým členem:

(63) Eco-Jmeno_ruze *Un livre, on peut le transporter. Kniha se přece dá přenášet.*

(64) SUBTITLES *Un frère, tu le poignardes pas dans le dos. Po tom, čím vším jsme spolu prošli se nemůže vykašlat na společníka.*

V těchto strukturách má neurčitý člen význam generický, a nikoli specifický. Neoznačuje tedy nutně „nový“ předmět řeči, ale „nejlepší exemplář dané třídy“ (Riegel et al., s. 160) a v rámci aktuálního členění je tématem. Příklady tedy interpretujeme jako okurence typu I, přičemž fakt, že neurčitý determinant ve funkci generické uvádí téma, je podporou pro naše tvrzení ze sekce 4.1. ohledně užití determinantů. Je zde jasný rozdíl mezi těmito případy a výše analyzovaným příkladem (57) — zde

52 K podobnému závěru dochází i Kopecká (2017).

byl neurčitý člen užít ve funkci specifické a uváděl na scénu nový prvek ve funkci topic pro následující výpověď. Jak jsme uvedli výše (sekce 4.2.), v rámci Typu II nominativus pendens je tato konstelace možná (i když velmi málo častá).

7. ZÁVĚR

Hlavním cílem naší studie bylo nastavit kategoriální rámec pro analýzu tzv. dislovaných konstrukcí v kontrastivní, francouzsko-české perspektivě. Rámec jsme navrhli na základě reflexe současné odborné literatury, jejíž závěry a postoje jsme korigovali ve shodě s našimi zjištěními a interpretacemi. Typologizace posloužila jako vodítko pro korpusovou analýzu. Tato analýza není v žádném případě definitivní. Měla by být po stránce kvantitativní i kvalitativní dále rozšířena,⁵³ prohloubena či modifikována pomocí jinak formulovaných CQL dotazů. Rovněž je žádoucí, aby byla aplikována na větší soubor dat jiné proveniencie (Syn2015, oral v1, Frantext, Araneum apod.). Spousta otázek zůstala nedořešených i v oblasti teoretického uchopení jevu. Stále je sporným např. status slovesné flexe pomocí klitik v současné francouzštině, otázka užití determinantů v extraponovaném NS či problém informačního statusu tohoto syntagmatu. Bylo by rovněž vhodné iniciovat širší zpracování bohemistické, neboť naše analýza vycházela z francouzštiny — syntaktické jevy české byly konstruovány jako kontrastivní analogie k jevům francouzským, a výklad byl tudíž nutně redukován. Analýzy extraponovaných struktur v orálních korpusech pak mohou přispět k přehodnocení našeho pohledu na struktury spontánní mluvené řeči, které, jak jsme uvedli výše, nemohou být chápány jako prosté pandány reflektovaných struktur psaných.

LITERATURA

- AUROVÁ, M., (2017): *Srovnání aktuálního členění v češtině a španělštině: textově-lingvistický přístup*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- BERRENDONNER, A. (2008): Dislocation et conjugaison en français contemporain. *Cahiers de praxématique*, 48, 85–110.
- COMBETTES, B. (1998): *Les constructions détachées en français*. Paris: Ophrys.
- CREISSELS, D. (1995): *Eléments de syntaxe générale*. Paris: Presses Universitaires de France.
- CUSIMANO, C. (2013): *Grammaire descriptive du français, Tome 1 — Pronoms*. Brno: Masarykova univerzita.
- DANEŠ, F. a kol. (1987): *Mluvnice češtiny*. Praha: Academia.
- DE CAT, C. (2005): French subject clitics are not agreement markers. *Lingua*, 115, 9, s. 1195–1219.
- GARDES-TAMINE, J. (2006): *La grammaire. 2. Syntaxe*. Paris: Armand Colin.
- GREPL, M.–KARLÍK, P. (1998): *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.
- GREVISSE, M. — GOOSSE, A. (2006): *Le bon usage : grammaire française*. Bruxelles: De Boeck & Larcier.
- GRUPE DE FRIBOURG (2012): *Grammaire de la période*. Bern (Berlin, Bruxelles, Frankfurt am

⁵³ Např. o podrobnou analýzu možností extrapozice nevalenčních SN: *Pierre, je connais ses lubies*. vs. *De Pierre je connais les lubies*. vs. *???De Pierre, je connais ses lubies*. apod.

- Main, New York, Oxford, Wien): Peter Lang.
- HOFFMANNOVÁ, J. — HOMOLÁČ, J. — MRÁZKOVÁ, K. (eds.) (2019): *Syntax mluvené češtiny*. Praha: Academia.
- KARLÍK, P. — NEKULA, M. — PLESKALOVÁ, J. (2016): *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KOPECKÁ, E. (2017): *La dislocation des complements valentiels du verbe en Français contemporain — analyse syntaxique et analyse du discours*. Diplomová práce, FF JU České Budějovice.
- LAMBRECHT, K. (2001): Dislocation. In: M. HASPELMATH et al. (eds.), *La typologie des langues et les universaux linguistiques. Manuel international*, Berlin: Walter de Gruyter, s. 1050–1078.
- LAZARD, G. (1994): *L'Actance*, Paris: Presses universitaires de France.
- LE GOFFIC, P. (1994): *Grammaire de la phrase française*. Paris: Hachette.
- MÜLLEROVÁ, O. (1994): *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia.
- NÁDVOVNÍKOVÁ, O. — VAVŘÍN, M. (2019): *Korpus InterCorp — francouzština, verze 12 z 12. 12. 2019*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- NOWAKOWSKA, A. (2009): Thématisation et dialogisme : le cas de la dislocation. *Langue française*, 163(3), 79–98.
- PANEVÁ, J. (2014): *Mluvnice současné češtiny. 2/ Syntax češtiny na základě anotovaného korpusu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- PANHUIS, D. (2014): *Gramatika latiny*. Praha: Academia.
- PEKAREK DOEHLER, S. — STOENICA, I. (2012): Émergence, temporalité et grammaire-dans-l'interaction : disloquée à gauche et *nominativus pendens* en français contemporain. *Langue française*, 175, 3, s. 111–127.
- PEŠEK, O. (2017): *La „Rhetorique de Cicéron“ traduite par Jean d'Antioche: organisation du texte et son marquage : études de linguistique textuelle diachronique*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- RIEGEL, M — PELLAT, J.-C. — RIOUL, R. (1994): *Grammaire méthodique du français*, Paris: Quadrige.
- SGALL, P. — HAJIČOVÁ, E. — BURÁŇOVÁ, E. (1980): *Aktuální členění věty v češtině*. Praha: Academia.
- ŠTÍCHA, F. (1999): K deikticko-anaforickým funkcím lexému *ten*. *Slovo a slovesnost*, 60, s. 123–135.
- ŠTÍCHA, F. (2001): Anaforické koreferenční substantivum. In: P. KARLÍK — Z. HLADKÁ (eds.), *Čeština — univerzália a specifika 3*. Brno: Vydavatelství MU, s. 87–97.
- ŠTÍCHA, F. a kol. (2013): *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- TOURATIER, C. (2005): *Analyse et théorie syntaxiques*. Aix-en-Provence: Publications de l'Université de Provence.
- WILMET, M (1998): *Grammaire critique du français*, Paris: Hachette.
- ZIMOVÁ, L. (1994): *Způsoby vyjadřování větných členů v textu. Konkurence pojmenování, pronominalizace a elize*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně.

Ondřej Pešek | Ústav romanistiky, Filozofická fakulta, Jihočeská univerzita |
 Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice
 ORCID ID: 0000-0002-5455-504X
 onpesek@ff.jcu.cz

